

HALİDE EDİP ADIVAR'IN “MOR SALKIMLI EV” VE “SİNEKLİ BAKKAL” ADLI ESER- LERİNİN BİÇİM VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ İLE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Gizem MUTLU*

Öz: Bu çalışmada Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923) ve Cumhuriyet Dönemi (1923 ve sonrası) yazarlarımızdan olan Halide Edip Adivar'ın Mor Salkımlı Ev ve Sinekli Bakkal adlı eserleri biçim ve içerik özellikleri ile değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Romanlarda bulunan bireysel, sosyal, milli ve dini değerler, yazarın eğitime verdiği önem, eserlerinde eğitimi anlatış tarzı ile birlikte yazarın eserleri aracılığıyla zihniyeti ve nasıl bir dünya yaratmak istediği üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı Halide Edip'in Mor Salkımlı Ev ve Sinekli Bakkal adlı eserlerinin biçim ve içerik özelliklerine değinerek eserlerde öne çıkan değerleri saptamak ve yazarın dünya görüşü ile idealindeki insan yapısı hakkında çıkarımda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırma süresince “Halide Edip eserlerinde insanı eğitmeye önem vermiş midir?” “Halide Edip'in yaratmaya çalıştığı insan tipi nasıldır?” gibi soruların yanıtları aranacaktır. Bu çalışmada doküman incelemesine dayanan betimsel nitelikli tarama yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip, Mor Salkımlı Ev, Sinekli Bakkal, değerler eğitimi.

THE ANALYSIS OF HALİDE EDİP ADIVAR' S “MOR SALKIMLI EV” AND
“SİNEKLİ BAKKAL” İN TERMS OF FORM, CONTENT AND VALUES OF
EDUCATION

Abstract: In this work, the novels “Mor Salkımlı Ev” and “Sinekli Bakkal” by Halide Edip ADIVAR, who is one of the writers of the National literature period (1911-1923) and republic period (1923 and after), have been studied in terms of form, content and the values of education. Individual, social, national and religious values in novels, he importance of education that the writer stresses, the style of reflecting the education, moreover the mentality and what kind of World the writer desires to create are intended to be expressed.

The aim of the researcher is to detect the prominent values by focusing on the form and content of the works of Halide Edip ADIVAR's “Mor Salkımlı Ev” and “Sinekli Bakkal”, and make an inference about the World view of the writer and her ideal human presence. Along with this aim, the questions such as “Does Halide Edip ADIVAR give importance to the education of people?” and “What is the type of human

Geliş tarihi: 20.03.2017

Kabul tarihi: 06.04. 2017

*İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı.

that Halide Edip Adıvar tries to create?" will be expected to be answered. In this study, descriptive research method has been used which is based of document research.

Key Words: Halide Edip, Mor Salkımlı Ev, Sinekli Bakkal, values of education.

GİRİŞ

Edebiyat ve eğitim arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan ve “terbiye ve eğitim” anlamına gelen “edeb” kelimesi de bunu açıkça gösterir. Edebiyat eserleri insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli roller oynar. Kısacası edebi eserler hem bireysel hayatla, hem de sosyal hayatla ilgili olarak, iyiye, güzele ve doğruya yönelme yolunda yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir. (Kavcar, 1992:6)

“Fertleri ve toplumu kökten değiştirecek amil eğitimidir.” diyen Halide Edip Adıvar eserlerinde bu görüşünü başarıyla yansıtmıştır. Türklerin büyük anası olarak da bilinen yazar başta millî unsurlar olmak üzere pek çok eğitim unsurunu eserlerinde işlemiştir.

Halide Edip eserlerinde perişanlık ortasında en dehşet verici tasvirleri yaptığı hâlde, büyük bir kısmı yarının Türkiye’sini imar edeceklere ayırır (Enginün, 1983). İyimser ve aydınlık bir yazar olan Adıvar’ı yakın arkadaşı Yakup Kadri ise şöyle anlatmaktadır: “Halide Edip daha önceki hiçbir akımın devamı değildir. Kendi kendini yaratmış müstesna şahsiyetlerdendir. Edebiyatta ‘Başka lisan tekellüm ettim.’ diyebilececek bir tek odur. Anlatacağı, söyleyeceği pek çok şey vardır. Baş ve kalbi doludur. Cümlelerini düzeltmeye kelimelerini intizam ile dizmeye vakti yoktur. Kafası tamamen bizden ayrı, ruhu ise tamamen bizimlidir.” (Enginün, 1983)

Edebiyatı tamamen eğitim için bir araç olarak gören bu yazarın eserlerindeki eğitim değerlerini incelemek, bir edebi eserin ferdi ve dolayısıyla toplumu nasıl değiştirebileceğini göstermek açısından önemlidir. Bu araştırma Halide Edip Adıvar’ın anılarından oluşan kitabı “Mor Salkımlı Ev” ve toplumsal izlekli romanlarından “Sinekli Bakkal” ile sınırlıdır. Araştırmada “Mor Salkımlı Ev” ve “Sinekli Bakkal” romanlarının Can Yayınlarından çıkan son baskısı esas alınmıştır.

Değerler Eğitime Dair

Halide Edip’in “Mor Salkımlı Ev” ve “Sinekli “Bakkal” adlı eserlerindeki değerler Prof. Dr. Cahit Kavcar’ın “Edebiyat ve Eğitim”

adlı eserinde belirlediği sınıflandırmaya göre incelenmiştir. Kavcar eğitim öğretim ile kazandırılması hedeflenen değerleri dört başlıkta toplamıştır:

1)Bireylerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar

- a)Yaşam sevgisi
- b)İyi bir insan olmanın şartları
 - 1.Doğruluk ve dürüstlük
 - 2.Çalışkanlık
 - 3.Dayanıklılık (azim, sabır, cesaret)
 - 4.Yardıms severlik (sevgi, acıma)
 - 5.Fedakârlık
 - 6.Namus ve şeref
 - 7.Aşırı isteklerden uzak durma
 - 8.Aşırı kıskançlıktan kaçınma

2)Sosyal Hayatla İlgili Telkinler

- a)Hürriyet ve adalet sevgisi
- b)İnsan sevgisi
- c)Aile sevgisi
- d)Medeniyet sevgisi
- e)Saplantı ve boş inançlarla mücadele
- f)Yanlış batılılaşma ile savaş
- g)Ahlak ve ideal
- ğ)Evlilik hayatı
 - 1.Görücü ile evlenme
 - 2.Evlilikte yaş farkı
 - 3.Çok eşlilik
 - 4.Yabancı kadınla evlenme
- h)Kadının medeni hakları

3)Yurt ve Millet Sevgisi

4)Din ve Tanrı Duygusu (Kavcar, 1999:22)

Bu sınıflandırmaya sorumluluk, nezaket, tatlı dil, kendini büyük görmeme gibi bireysel değerler, tabiat sevgisi, öğrenme, bilim ve teknik gibi sosyal değerler, hak, hukuk, devlet büyüklerine saygı, onur gibi milli değerler, Allah ve peygamber sevgisi, duanın gücüne inanma, dinlere saygı gibi dini değerler eklenmiştir.

Halide Edip'e Dair

1882/1964 yılları arasında yaşayan Halide Edip; milli söylemleri, edebiyata kadını katışı, Doğu ve Batı'yı özümseyip hayatına ve eserle-

rine yansıtması gibi özellikleri ile öne çıkan aydın yazarlarımızdan biridir. Halide Edip'in edebi kişiliğini ve fikir dünyasını oluşturan yıllar, Türkiye'nin kabuk değiştirdiği, önemli siyasi ve sosyal değişimler yaşadığı dönemlerdir. Hayatı boyunca; üç padişah, iki otoriteye karşı isyan olayı, ikisi Dünya Savaşı olmak üzere toplam beş savaş, iki yönetim şekli, üç cumhurbaşkanı gören Halide Edip'in şahit olduğu darbeler ve değişimler ile yazarın bizzat ferdi hayatında edindiği zengin tecrübeler, onun yazılarına da akseder.

Edebiyatı toplumu geliştirmek için bir araç olarak gören yazar, toplumu geliştirecek her türlü değere eserlerinde sıklıkla yer vermiştir. Onun eserlerindeki kişiler hayal ettiği toplumdaki gibi değerlerine bağlı, kendini gerçekleştirmiş, hızlı öğrenen, güçlü karaktere sahip kişilerdir. Farklı konularda eserler ortaya koyan Halide Edip'in yapıtlarının ortak yönü şüphesiz toplumu eğitime çabasıdır.

“Mor Salkımlı Ev” Adlı Anı Kitabının Biçimsel Özellikleri

Halide Edip Adıvar'ın çocukluk günlerinden 1918 yılına kadar yaşadıklarını anlattığı bir anı kitabı olan Mor Salkımlı Ev'in biçimsel özelliklerini değerlendirebilmek için kitabın boyutu, kapağı, kullanılan kağıdın cinsi, sayfa düzeni birer dış yapı unsuru olarak incelenmiştir.

132

A. Dış Yapı

1. Büyüklük: Kitabın boyutu 16x23 cm dir. Hacim ve ağırlık bakımından rahatlıkla taşınabilmektedir.

2.Kağıt: Kullanılan kağıt kalitelidir. Yazılar rahatça okunmaktadır.

3. Kapak-Cilt: Kapak resminde içerikle uyumlu olarak mor salkımları olan beyaz bir ev bulunmaktadır. Kapak sağlam bir kartondan yapılmıştır. Cilt sağlam ve özenlidir.

4.Harfler: Harflerin renk ve kalınlıkları rahat okunabilirliğe uygundur.

B. İçerik (İç Yapı)

1. Konu: Halide Edip'in hayat hikâyesini konu alan eserde yazar ilk anılarını üçüncü kişi ağzından anlatmaktadır. Çok net hatırlamadığı annesini, annesinin ölümünü, ilk çocukluk yıllarını ve annesinin ölümünden sonra gece vakti ağlayarak babasını istediği ve babasının yanına saraya götürüldüğü anısını hafızasında kalan yarım yamalak izlerle anlatmaya çalışır. Net olarak hatırladığı olaylara geçtiğinde ise artık birinci kişi ağzıyla anılarını paylaşır:

“Bundan sonra küçük kızın hikâyesi artık benim oldu, çünkü o zamana kadar hatırladıklarım hep rüyaya, hayale benzer şeylerdir. Hâlbuki ondan sonraki olaylar kendi şuurumun temelini teşkil eden hisleri meydana çıkardılar.” (Adıvar, 2007a:23)

2. İzlek (Tema): Bu eser bir anı niteliği taşımaktadır. Halide Edip’in eserlerini yorumlarken, incelerken ilk önce okunması gereken onun anıdır. Hemen tüm eserlerinde az ya da çok kendi hayatından parçalar bulabileceğimiz yazar, Mor Salkımlı Ev’de hayata bakış açısının ve ideolojisinin temellerinin nasıl atıldığını onun fikir hayatının nasıl bir temele dayandığını anlatmaktadır. Çocukluğunda, gençliğinde, evlilik hayatında, olgunluk dönemlerinde Halide Edip’in hayata bakış açısının nasıl şekillendiği eserde açık olarak görülmektedir.

3. Plan: Kitap bir anı kitabı olduğu için kurgusal olarak düzenlidir. Gereksiz ayrıntılara yer verilmeden yazarın hayatından izler, kendi gözünden okuyucuyla buluşmuştur.

4. Kahramanlar: Eserde yazarın hayatında az ya da çok iz bırakan kişiler verilmiştir. Karakterler, başkarakter ve norm karakterler olarak iki boyutta incelenecektir:

Başkarakter: Kitabın başkarakteri yazarın kendisi olan Halide’dir. Olaylar Halide üzerinde şekillenmektedir.

Norm Karakterler: Başkarakter üzerinde etkisi olan birçok norm karakter bulunmaktadır. Yazar kendisini olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyen tüm insanlardan bu eserde bahsetmiştir. Kitaptaki norm karakterler şunlardır; Berdifem (anne), Edip (baba), Binnaz, Şayeste, Haminne, Hatice, Ali Lala, Mustafa, Rasim Dadı, Mehmed Efendi, Kemal dayı, Refet Saka Apti, Mahmure abla, Saraylı Hanım, Havva Hanım, üvey anne, Bayan Eleni, Arziye Hanım, Nevres bacı, Nilüferi Nigar, Süleyman Ağa, Eğinli Ahmed Ağa, Reşe, Peşa, Salih Zeki Bey, Ayetullah, Zeki Hikmetullah, Isabel Fry, Talat Paşa, Komitas, Cemal Paşa, Rahmi Bey, Selim Sabit, Jale, Adnan Adıvar.

5. Anlatıcı ve Bakış Açısı: Roman sanatında üç anlatıcı tipinden söz etmemiz mümkündür: 1. tekil kişi, 3. tekil kişi ve 2. çoğul kişi (Tekin, 2014:30). “Mor Salkımlı Ev” kitabını incelediğimizde kitap bir anı kitabı olduğundan 1. tekil kişi dilinden anlatım yöntemi (kahraman anlatıcı) benimsenmiştir.

“Evlilik hayatımı imkân dairesinde kısa keseceğim. Babam Sultantepeci’ndeki evin bir dairesini bize vermişti. Burada Salih Zeki’nin ilk eşinden bir oğlu da bizimle birlikteydi. Bu çocuğu evvel de tanıdım.” (Adıvar, 2007a:161)

Eserin genelinde 1. tekil şahıs anlatıcı varken başta kısa bir bölümde 3. tekil şahıs anlatıcı kullanılmıştır. Bu da yazarın hayatının ilk yıllarını çok iyi anımsayamaması ve o dönemleri “bu küçük bir kızın hikâyesidir” şeklinde anlatmasındandır.

“Küçük kız bu günlerde kendisinin doğmuş olduğu söylenen pencerelerinden mor salkımlar sarkan odada yatardı” (Adivar, 2007a:35).

6. Olay Örgüsü: Kitaptaki başlıca olay halkaları şu şekildedir:

1. olay: Halide Edip’in 1882’de Mehmet Edip Bey’in kızı olarak Beşiktaş’ta mor salkımlı bir evde dünyaya gelmesi.

2. olay: Halide’nin annesi Berdifem Hanım’ın o küçükken ölmesi ve Halide’nin bu olaya üzülmesi, içe kapanıklığı.

3. olay: Halide’nin çok sevdiği anneannesi ve dedesiyle birlikte mor salkımlı evde yaşadığı günler, lalalarından öğrendiklerini anlatması.

4. olay: Küçük Halide’nin Kria Eleni’nin yurduna verilmesi.

5. olay: Babasının art arda iki evlilik yapması ve Halide’nin üvey annelerinin durumlarını görüp çok eşliliğe karşı nefret duyması. Babasının huzursuzluğa son vermek için iki eşini ayrı evlere yerleştirilmesi, Halide’nin mor salkımlı eve geri dönmesi.

6. olay: Halide’nin yaşı büyütülerek Amerikan Kız Koleji’ne gönderilmesi.

7. olay: Halide’ye özel hoca tutulması, matematikçi Salih Zeki’den dersler alması, 1901’de koleji bitiren ilk Türk kızı olması.

8. olay: Salih Zeki Bey ile evlenmesi, aralarında on altı yaş olan iki oğlunun dünyaya gelmesi.

9. olay: Tanin gazetesinde yazmaya başlaması, serbest kadın fikirleri yüzünden tehdit edilmesi.

10. olay: 2. Meşrutiyet’in ilanı ile hissettikleri.

11. olay: 31 Mart olayı ile yurttan kaçması, zorlu bir vapur yolculuğu ile Mısır’a gelmesi, Isabel Fry’in çağrısı ile İngiltere’ye geçmesi burada fikir hayatının değişmesi.

12. olay: yurda geri dönmesi ve Salih Zeki Bey’in ikinci evlilikte ısrarı üzerine boşanmaları.

13. olay: Balkan Harbi’nin yazar üzerindeki etkilerinden bahsedilmesi.

14. olay: Haminne’nin Halide Edip’in yanına taşınması burada son günlerini yaşaması ve ölümü.

15. olay: Halide Edip’in Doktor Adnan Adivar ile evliliği

16. olay: Cemal Paşa'nın ricası ile Halide Edip ve Nakiye Hanım'ın beraber Suriye'ye gitmesi. Trenle yapılan seyahat sırasında Halide Edip'in şahit olduğu sefalet sahnelerini anlatması (yaşlı kadının çölde yalnız ölüme terk edilişi).

17. olay: Ayin Tura Yetimhanesinde Halide Edip ve Nakiye Hanım'ın bir okul açması, bu yetimhaneyi düzenlemeleri, çocukların ihtiyaçlarını giderip bir eğitim kurumu haline getirmeleri.

18. olay: Halide Edip'in Arap diyarlarından ayrılıp İstanbul'a dönüşü.

7. Zaman: Eser genel olarak 1882/1918 yılları arasını anlatmaktadır.

8. Mekân: Eserde farklı mekânlar yer almaktadır; Beşiktaş, mor salkımlı ev, Yıldızdaki ev, Süleymaniye, Eyüp, Üsküdar, İcadiye, Lübnan, Şam, Beyrut, Kudüs, Konya'da bir köy, İngiltere.

Yazarın mekân tasvirlerine örnekler; "Evin kendisi çocuğun hafızasında mor salkımlı ev yaftasını taşır. Bu ev yarım asırdan ziyade bazen de her gece bu küçük kızın rüyalarına girmiştir. Arka taraftaki bahçeye nazır pencereler, çifte merdivenliklerin sahanlıklarındaki ince uzun pencereleri baştanbaşa mor salkımlıdır ve akşam güneşinde mor çiçekler arasında camlar birer ateş levhası gibi parlar." (Adıvar, 2007a:18)

"... gül ağaçları bol bakımsız, fakat geniş bir bahçesi vardır. Mahallesi zamanla kararmış yıkılmaya yüz tutmuş kocaman ahşap konaklar ve evlerle dolu idi." (Adıvar, 2007a:103)

Sinekli Bakkal Adlı Romanın Biçimsel Özellikleri

"Sinekli Bakkal" Halide Edip'in olgunluk döneminde yazdığı en önemli eserlerindedir. Halide Edip'in Türk edebiyatında en çok tanınan ve okunan eseri olan "Sinekli Bakkal" 1935 yılında İngilizce olarak "The Clown and His Daughter" (Soytarı ve Kızı) adıyla Londra'da yayınlanır. Sinekli Bakkal'ın biçimsel özelliklerini değerlendirebilmek için kitabın boyutu, kapağı, kullanılan kağıdın cinsi, sayfa düzeni birer biçim unsuru olarak incelenmiştir.

A. Dış Yapı

1. Büyüklük: Kitabın boyutu 16x23 cm dir. Hacim ve ağırlık bakımından rahatlıkla taşınabilmektedir.

2.Kağıt: Kullanılan kağıt kalitelidir. Yazılar rahatça okunmaktadır.

3. Kapak-Cilt: Kapak resminde Halide Edip'in gençlik dönemlerinden bir resmi bulunmaktadır. Kapak sağlam bir kartondan yapılmıştır. Cilt sağlam ve özenlidir.

4.Harfler: Harflerin renk ve kalınlıkları rahat okunabilirliğe uygundur.

B. İçerik (İç Yapı)

1. Konu: Belirli bir tarihi devirde belli bir topluluğun yaşayışıdır.

2. İzlek (Tema): Dönemin aksaklıklarını, düzensizliklerini belirtmek için ortaya konulan olaylar kitabın temasını oluşturur.

3. Plan: Kitap kurgusal olarak düzenlidir. Gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir.

4. Kahramanlar: Sinekli Bakkal karakter sayısı bakımından en zengin romanlarımızdan biridir. Kitabın başkahramanı Rabia'dır. Onu Tevfik ve Peregrini (Osman) izler. Bunlar romanın başkarakterleridir. Romandaki norm karakterler ise şöyle sıralanabilir: Vehbi Dede, Rakım, Selim Paşa, Emine, İlhami, Sabiha Hanım, Bilal. Bunlar dışında romanın gerçekçiliğini arttırmak için kullanılan fon karakterler vardır, bunlar: Hilmi, Çengi Pembe, Rumelili Bayram, Behire Hanım, Galip Bey, Fehmi Efendi, Arif gibi kişilerdir.

5. Anlatıcı ve Bakış Açısı: "Sinekli Bakkal" romanı Tanrısal bakış açısı ile yazılmıştır. Tanrısal anlatıcı dışarıdan bir bakışla başkışı ve onun çevresindeki kişilerin duygu ve düşünce dünyasını okuyucuya aktarır.

"Penbe, bu ince gölgede kızın değişen arzularını yahut arzususuzluğunu okumaya alışmıştı. Bazan bu gölgede müphem ve yorgun bir mana vardı. Namaz bitince elleri dizlerinin üzerine iniyor, gölge yüz bir hayal gibi gülümsüyor. Penbe her zaman Rabia'nın içinden kopar gibi çıkan âminine iştirak ediyor, akabinde de kızı lakırdıya tutmak istiyor." (Adıvar, 2007b)

6. Olay Örgüsü: İmam'ın kızı Emine ile Tevfik çocukluktan beri birbirlerine âşıktırlar. Emine sonunda Tevfik'e kaçar ve İmam, Emine'yi evlatlıktan reddeder. Fakat bir süre sonra araları bozulur. Emine bir gece Tevfik'i arkadaşlarına kendi taklidini yaptığını görünce terk eder. Tevfik bir süre sonra yaptığına pişman olur ve Emine'nin kapısında dolanmaya, derdini mahalleli kadınlara anlatmaya başlar. Mahalleli Tevfik'i komisere şikâyet eder. Şikâyet padişaha kadar gider. Tevfik Gelibolu'ya sürülür. Emine hamiledir. Tevfik ve Emine'nin bir kızları olur. Adını Rabia koyarlar. İmam ve Emine Rabia'nın sesinin

çok güzel olduğunu fark eder. İmam, torununu hafız yapmaya karar verir.

Rabia'nın ünü çabuk yayılır. Zaptiye Nazırı Selim Paşa'nın karısı Sabiha Hanım Rabia'yı dinlemek ister ve kandilde Kuran okuması için çağırır. Sabiha Hanım, Rabia'nın eğitiminin kendi konaklarında devam etmesini ister. İmam da bu teklifi kabul eder. Bir gün Rabia, Selim Paşa'nın uşağı Şevket Ağa'yla İmam'ın evine dönerken, Tevfik'in evinde ışık görür. Rabia babasının döndüğünü anlar. Öğleden sonraları konak yerine Tevfik'in evine gitmeye başlar. Bu durum fark edilince Emine konağa gider. Selim Paşa, İmam ve Emine'ye çocuğun seçme hakkı olduğunu söyler. Rabia, Tevfik'le yaşamayı tercih eder. İmam tüm kazancını Rabia'dan elde ettiği için bu durumu kabul etmez. Tevfik, İmam'a Rabia'nın tüm gelirini vermeyi teklif eder. İmam bu durumda Rabia'nın gitmesini kabul eder.

Aylar sonra mahalle kadınları Tevfik'e Emine'nin kötü durumda olduğunu, Emine ile Rabia'yı barıştırmak gerektiğini anlatırlar. Tevfik, Rabia'yı Emine'ye gönderir. Bunu zaten istemeyen Rabia, Emine'nin evinde hiç iyi karşılanmaz. Emine onu istemediğini söyler ve evinden kovar. Bu Rabia ile annesinin son görüşmesi olur. Bir süre sonra Emine ölür.

Tevfik haftada üç gün mahalle kıraathanesinde Karagöz oynamaya başlamıştır. Ortaoyunlarındaki Mirasyedi karakterini değiştirmiş, gizliden gizliye onun yerine Dâhiliye Nazırı Zati Bey'i oynamaktadır. Zati Bey bu durumu bir şekilde duyar ve Tevfik'i konağına çağırıp uyarır. Bu arada Selim Paşa, padişahın gözünde gittikçe düşmekte Zati Bey ise gittikçe yükselmektedir.

Padişah, Selim Paşa'ya oğlu Hilmi ve arkadaşlarını araştırması vazifesini verir. Hilmi Beyrut'a gider. Selim Paşa Hilmi'nin peşinden adam gönderir. Beyrut'tan gelen haberler olumsuz değildir. Hilmi'nin hiçbir yabancı evrak almadığı ve hiçbir olaya karışmadığı haberi gelir. Bir gece Tevfik, kadın kılığında Fransız Postane'sine gider. Çıkışta yakalanır ve Selim Paşa'nın karşısına çıkarılır. Şam'a sürülecektir. Bu arada Hilmi de Şam Vali Muavinliğine atanır.

Hilmi'nin müzisyen arkadaşlarından biri olan Peregrini, Rabia'ya evlenme teklifi eder. Müslümanlığı kabul eder. Yeni adı Osman olur. Rabia ile Osman evlenir. Fakat evlilikleri bekledikleri kadar mutlu sürmez. Aksine Vehbi Dede'nin söylediği gibi kültürler arası fark ortaya çıkar. Mutsuzluk dışında kavgalar da başlar. Fakat ettikleri kavgalar hiçbir zaman uzun sürmez. Çünkü birbirlerini hala sevmektedirler.

Rabia hamiledir. Doktorlar, bebeğin sezeryanla alınması gerektiğini bunun az da olsa tehlikeli olduğunu söylerler. Osman bebeği aldırarak ister. Rabia ise bebeğini doğurmak istemektedir.

Rabia doğumu sağ salim atlatır. Bu arada 1908 ihtilali olmuş, padişah devrilmiştir. Tüm sürgünler evlerine geri dönerler. Bunların içinde Tefvik de vardır. Tefvik ve diğer sürgünler bir anda halkın kahramanı olmuşlardır. Torun sahibi olduğunu Tefvik, damadından öğrenir. Gözlerinden iki damla yaş yanaklarına damlar.

7. Zaman: Romanın zamanı 1885 yılına yakın bir zaman diliminde başlar. Rabia öykü zamanı olan 1908 yılında yirmi yaşındadır. Yani roman yaklaşık 1884-1909 yılları arasını anlatmaktadır.

8. Mekân: Romanda olaylar İstanbul'un arka sokaklarından Sinekli Bakkal Sokağı'nda geçmektedir. Eserde bulunan diğer mekânlar şunlardır; Selim Paşa Konağı, İstanbul Bakkaliyesi, İlhami Efendi'nin evi, Beyoğlu, Tefvik'in evi.

Roman Sinekli Bakkal Sokağı'nın tasviriyle başlar: "Bu dar arka sokak bulunduğu semtin adını almıştır: Sinekli Bakkal. Evler hep ahşap ve iki katlı, köhne çatılar karşıdan karşıya birbirinin üstüne abanır gibi uzanmış eski zaman saçakları. Ortada baştanbaşa uzanan bir aralık kalmış olmasa sokak üstü kemerli karanlık bir geçit olacak. Doğuda batıda, bu aralık renkten renge giren bir ışık yolu olur. Fakat sokağın yanları her zaman serin ve loştur." (Adıvar, 2007b:13).

“MOR SALKIMLI EV” ADLI ESERDE BULUNAN DEĞERLER

Bireylerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar

Yaşama Sevinci: Eserin genelinde olmasa da bazı bölümlerde rastladığımız bir değerdir.

"Mutluydum tamamen muhayyel Aleksî adında bir arkadaşım daha vardı. Yanımda sahiden varmış gibi onunla oynar, sığır, konuşurdum." (Adıvar, 2007a: 53).

"Mahmure ablanın gelişi adeta bayram gibi bir şey oldu. Bu ateşli abla Refet'e de Halide'ye de sımsıkı sarıldı, öptü, öteye beriye koşturdu." (Adıvar, 2007a: 33).

Doğruluk-Dürüstlük: Halide Edip'in çok önem verdiği bir insani değer olan doğruluk ve dürüstlük eserde aşağıdaki gibi ele alınmıştır.

"... herhangi bir mevzuu müdafaa eden bir adamın ona inanması muvaffakiyetinin birinci amilidir." (Adıvar, 2007a: 155).

“Alelade bir ferdin ağzını kapadığımız zaman nasıl nefes almak için çırpınırsa, Zola da hakikat telakki ettiği her şeyi olduğu gibi ifade etmek için aynı suretle çırpınır.” (Adıvar, 2007a: 164).

“Maddi olduğu kadar manevi bakımdan da hem cesur hem de sevimli düşünceli bir insandı.” (Adıvar, 2007a: 220).

Çalışkanlık-Okuma Aşkı: Halide Edip’in şüphesiz eserlerinin genelinde en çok önem verdiği değer çalışkanlıktır. O Türk milletinin her daim çalışması gerektiğini sıklıkla işlemiştir.

“Bana İngiliz Edebiyatı’na bilhassa Shakespeare ve Eliot’a dair parçalar okutuyordu. Romancı olarak ihtisasımın kurumlarını bu kadın atmıştı diyebilirim.” (Adıvar, 2007a: 143).

“... aynı zamanda din de dahil her şeyin neden niçinini arar dururum.” (Adıvar, 2007a:150).

“Ömer Hayyam’ın Fitzgerald’ın emsalsiz tercümesini daha doğrusu adaptasyonunu o sene okuduk. Bana yıllarca hatta şimdi dahi fikrimi ve ruhumu dinlendiren bir liman olmuştur.” (Adıvar, 2007a: 156).

“Daudet’yi her zaman sevimli bulur eserlerinin rikkat ve hararetini bilhassa çok severdim. Bununla beraber Fransız Edebiyatından bu devirde fikrime en çok tesir yapan Zola olmuştur. İlk önce uzun eserlerini sıra ile ve dikkatle okudum.” (Adıvar, 2007a: 163).

“Bu ilk kadın kulübü bazı münevver kadınlar ve hocalar tarafından kurulmuştu. Gaye daha fazla fikri inkişaf istikametinde idi. Küçük merkezinde Fransızca, İngilizce dersleri verildiği gibi aynı zamanda çocuk bakımı ve ev bakımı hakkında malumat veriliyordu.” (Adıvar, 2007a: 225).

Yardımseverlik: Yazarın hayatının anlatıldığı bu eserde yardımseverlik önemli bir yer tutmaktadır. “Birçok tanımadığım ve muhtelif sınıflara mensup kadınlar beni görmeye geliyor, dertlerini döküyor, hususi hayatlarına dair akıl danışıyorlardı.”

“Hemşire Anna geceleri birkaç saat hastamızın yanına geliyor fakat gündüzleri gelemiyordu.” Bu hanımefendiye herkes bakabilir fakat ben benim kimsesiz asker hastalarımı bırakamam” demişti. Bu hareketi hastamızın bile o kadar hoşuna gitmişti ki...” (Adıvar, 2007a: 181).

Fedakârlık: Kişiliğinin en önemli özelliklerinden olan bu değeri yazar eserinde şöyle işlemiştir: “Baştan sona kadar hepsi vazifelerinden ayrılmayacaklarını söylediler. Kadın ve erkek bu heyetin vazifeye karşı duydukları kudsi bağlılık, manevi cesaret ve fedakârlık hayatta unutamayacağım şeyler arasındadır.”

“Lübnan ve Suriye’de hazırlanmış plana göre mektep açma faaliyetini deruhte etmemi Cemal Paşa teklif ettiği zaman düşünmeden kabul ettim.”

“On beş yıl önce karısı ölmüş. Bütün bir yıl karısının mezarını açıp onu görmek için mezarlıktan ayrılmak istememiş. Nihayet mezarı açmış sevgilisinin yarı çürümüş bedenini aklını başına getirmiş. Fakat yine de mezarlıktan uzaklaşmamış.”

Acıma-Şefkat: Yazar yine kendi özelliklerinden olan bu değerleri şöyle işlemiştir: “Ali Lala’nın kuvvetli elinin içine elini koyduğu zaman küçük kız yalnızlığın verdiği huzursuzluğu unuttur, şefkat denilen hissi ona karşı müphem bir şekilde duyar.” (Adıvar, 2007a:25).

“O sahne ve uluma belki almış kusur sene evvel olmuştu, fakat ben hala o sarı köpeğin imdat isteyen adeta çarpmıha gerilmiş insan gibi etrafından imdat dileyen zavallı gözlerini bugünkü gibi görürüm.” (Adıvar, 2007a:49).

“Reşe’nin anlattığı esaret faciası içimi çok yakmıştı. Haminne’nin “azat kağıdı” dediği ve kendi halayıklarına verdiği kağıdın aynını yazdım.” (Adıvar, 2007a: 135).

“Senin için her gün dua edeceğiz evladım, derken sesindeki şefkat ve samimi bağlılık bana çok tesir etti.” (Adıvar, 2007a: 107).

Yazarın sayfa 272’de anlattığı Osmaniye’ye giderken yaşlı bir kadının çölde unutulduğunu anlattığı hikâyede de acıma ve şefkat unsurları bulunmaktadır.

Azim-Sabır: İnsanların kendilerini geliştirmeleri için çok önemli bulduğu bu değerler şöyle işlenmiştir: Yazarın Ayin Tura yetiştirme yurdunu okula çevirmek için gösterdiği mücadele kitaptaki en büyük azim ve sabır örneğidir.

“İki ay süren geceli gündüzlü çetin ve öldürücü çalışmalardan sonra mektepteki nispeten düzelen çocukların birbirlerine karşı muameleleri benim için büyük bir mükâfat idi.” (Adıvar, 2007a:316).

“Haminne’nin dediği gibi taşa bile okuma öğretecek hususi bir kabiliyeti vardı. Bu “Seyahatname”den sonra okumak için içimde büyük bir heves uyandı.” (Adıvar, 2007a: 79).

Tevazu: Halide Edip her zaman alçakgönüllülüğe büyük önem vermiştir: “Süleymaniye’ye kadar bir hayli yol bilhassa sarp ve dik bir yokuş vardı. O zamana kadar Haminne beni bir yere götürceği zaman ya atlı tramvaya veyahut da arabaya bindirirdi. Hamal kucağında gördüğüm çocuklara yukarıdan bakar dururdum. O günden sonra hamal kucağındaki çocuklara karşı çok yakın bir muhabbet hissetmeye başladım.” (Adıvar, 2007a:68).

“Fukara çocuklarla aramızdaki manevi ayrılık bana çok fena tesir etti.” (Adıvar, 2007a:92).

“Talat Paşa’nın hemen herkesin sevgisini çekmesinin sebebi, sade ve mütevazı bir hayat yaşaması ve hakiki demokrat ruhu taşımasıdır.” (Adıvar, 2007a).

Nezaket-Tatlı Dil: Kişiliğinin en önemli özelliklerinden olan bu değeri yazar eserinde şöyle işlemiştir: “Kimseye fena lakırdı söylemez, hiddet etmez, en kuvvetli itirazını yahut takdirini “Yediği nane macununa bak” diye ifade ederdi.” (Adıvar, 2007a: 19).

“Her zaman herkese karşı nazik belki de fazla nezaket icabı sesini hiçbir zaman yükseltmiyor, hiddet etmiyordu.” (Adıvar, 2007a:63).

“İstifamı geri almamı istiyordu. Bunu çok mahirane bir şekilde yaparak söyledi ki...”(Adıvar, 2007a:236).

Utanma: Özellikle çocukluğunda utangaç bir yapıda olan Edip bu değeri eserinde şöyle işlemiştir: “Bir şey beni onu tanımamaya sevk etti. Siyah gözleri birden bire bana acı acı baktı. İçlerinde; ‘Galiba artık dostluğuma ihtiyacı kalmadı’ der gibi bir mana vardı. Yanındaki adamın kolunda merdivenlerden çıkarken ben kapıda buz gibi dondum kaldım. Arkasından koşup af dilemek gönül almak istiyordum. Fakat kâti-bin yanında utandım. Maamafih içimdeki utanç, kendi gözümde beni küçük düşüren bu hatıra daima bir ibret olarak unutulmayacaktı.” (Adıvar, 2007a:198).

“Eve girerken herhangi bir insanın küçük ve kötü bir hareketten sonra duyabileceği zilleti tattım.” (Adıvar, 2007a:199).

Temizlik: “Sokak dönüşü su dökünür, sonra muhakkak çamaşır değiştirir.” (Adıvar, 2007a:19).

Halide Edip’in Ayin Tura mektebinde ilk iş olarak öğrencileri hamama göndermesi yeni kıyafetler diktirtip giydirmesi temizliğe verdiği önemi göstermektedir.

Sosyal Hayatla İlgili Değerler

İnsan Sevgisi: Sevgi genel anlamda Halide Edip’in kalbindeki en güçlü duygudur. İnsana, aileye ve hayvana duyulan sevgiyi eserinde şu şekillerde anlatmıştır:

“Eş dost çocuklarına hediye alamıyorum, bari eski azatların çocuklarına da bayramda bir şey yapmazsam gözüm açıkta giderim. Kendime bir şey aldığım yok ki. Üç günlük ömrüm kaldı.” (Adıvar, 2007a:67).

“Ben milliyetçiliğin, muhabbetle, karşılıklı bir anlayışla dolu bir ülke yaratacağımı zannetmiştim.” (Adıvar, 2007a:257).

“İnsan gücünün tahammülü derecesinde kendi sınırlı alanımda onların dertlerine ortak oldum.” (Adıvar, 2007a:265).

“Ordu büyük bir alicenaplık göstererek yardım teşkilatlarına kendi erzakından elinden gelen fedakârlığı yapmaktan çekinmemişti. Ben de hemen hemen daimi olan bağırsak rahatsızlığımdan dolayı mekteplerin başlıca iâşesi olan bulguru yiyemediğim için bana zaman zaman muhtaç olduğum lapa için pirinç göndermiş olmasına çok minnettarım” (Adıvar, 2007a:267).

“Ayı Tura’ya alınırken Ermeni çocuklara Türk ve Müslüman isim vermek zaruri idi. Esasen din dersi de verilmiyordu. Yani onları zorla Müslüman yapmak gibi bir gaye yoktu. Din ve milliyete dokunulmazlık taassubu bazı feci vaziyetlerde ve hayati ihtiyaçlar karşısında kuvvetini kaybedeceğini o zamana kadar hiç düşünmemiştim.” (Adıvar, 2007a:271).

Aile Sevgisi: “Küçük kız babasının omzuna yaslandı, gözlerini kapadı.” (Adıvar, 2007a:31).

“Gündüzleri uzun sedirin bir köşesinde kırmızı minderde Haminne oturur, öbür köşesinde büyükbaba.” (Adıvar, 2007a:36).

Hayvan Sevgisi: “En fazla insanları hayvanlara ve insanları insanlara eziyet etmeye sevk eden sebepleri anlamak isterdim.” (Adıvar, 2007a:128).

“Bu ekmek ve peynirden pencereye konan güvercinlere de daima ikram edilir.” (Adıvar, 2007a:37).

“... burada bir alay güvercine yem veren bir kadın görürsünüz.” (Adıvar, 2007a:18).

“Havva Hanım’ın odasında Haminne’nin kanaryası ile oynuyorduk.” (Adıvar, 2007a:101).

Özgürlük: Özgürlük, eşitlik ve adalet değerleri yazarın eserlerinde şu şekilde incelenmiştir:

“Hamdi Efendi ile Peyker Hanım’ın evlerine daima münevver insanlar geliyordu. Hamdi Efendi dostlarının arasında ilk hürriyet şehitleri olduğunu anlatır dururdu. Fakat benim için hürriyet denilen mefhum henüz sarih değildi. Yıldız Sarayı’ndaki kudretli Padişah’ın halk tarafından nefret edilen bir despot olduğunu ilk defa ondan işitmiştim.” (Adıvar, 2007a:130).

“Felsefe hocamız, çok geniş ve milletlerarası bir görüşe sahipti. Talim ve terbiyeye, hür ve tenkidi görüşün tekâmül ettirilmesine bilhassa itina ederdi.”(düşünce özgürlüğü) (Adıvar, 2007a:152).

“Macid Efendi yeni rejimi istediği insanla görüşmek ve herhangi bir insan gibi yaşamak hakkını verdiğiinden dolayı övdü. O devre kadar

kütüphanesinin içinde yaşamış köşk veya sarayların duvarlarını aşamamıştı. “Ben kendimi bir kutudan çıkarılmış bir bebek gibi hissediyorum” diyerek güldü.” (Adıvar, 2007a:207).

Eşitlik: “Maamafih babam da bir çocuğu sırf oğlandır diye sevecek hilkate değildi. O çocukların hepsini sever, bakılmaya muhtaç oldukları zaman adeta bir ana hissiyle onlarla meşgul olurdu” (Adıvar, 2007a:138).

“Halayığımın en çok istediği şey bir oda ve bana eş giyinmekti.” (Adıvar, 2007a:135).

“Tanzimat’ın hürriyet, müsavat, adalet kelimelerine bir de Hristiyan vatandaşları da içine alacak olan uhuvvet ilave edilmişti.” (Adıvar, 2007a:176).

“Evinde bir sürü genç veya yaşlı Amerikalı kadın misafir etrafını alır, kendisi de bütün gün kadın erkek müsavatını vaaz eder dururdu.” (Adıvar, 2007a:203).

“Hz Peygamber’in insaniyette hiçbir ayrılık kabul etmeyen bir demokrasi tayin ettiği günlerin bu Barada’nın ilhamı olduğunu düşünür dururum.” (Adıvar, 2007a:281).

“Niçin o da aralarına karışıp oynayamıyor? Belki sınıf farkı denilen bir hudut bekçisi onu yerinde mıhlamış.” (Adıvar, 2007a:292).

Adalet: “Kürt çocukları, doğru sözlü, beklenilmeyen derecede insana bağlanan ve belli etmeseler de çok şefkatli idiler. Fakat onları idare edebilmek için mutlaka adalete ve hakka bağlı aynı zamanda çok kuvvetli bir irade lazımdı.” (Adıvar, 2007a:315).

“Türkler imkân dairesinde bir tarafsızlık ve adaletle, birbirini boğmaya hazırlanan zümreler arasında kanlı arbedelerin önünü alabilmişler.” (Adıvar, 2007a:299).

Açık Görüşlülük: “Böyle bir mevzuun bir üniversitede serbestçe münakaşasına meydan veren İngiltere’nin iç idare sisteminin hususiyetlerini de gösteriyordu. Zannediyorum ki İngiltere’den başka bir yerde hatta Fransa’da bile Dillonları taşıyabilirler. (İrlanda’nın özerklik meselesi)” (Adıvar, 2007a:202).

Bilgisizlikle Savaş: Yazar hayatı boyunca bilgisizliğe karşı savaş vermiştir.

“Teyze elimdeki İncil’i görünce fena halde isyan etmişti. O zaman Kolej’de İncil kültür derslerinin arasına girer ve ayrıca bir ders teşkil ederdi. Bunda zannedildiği kadar misyonerlik yoktu diyebilirim. Herhalde ben İncil’i eve getirince hemen ortadan kaldırıyorlar ve derslerimi hazırlayamıyordum. Bu beni sınıfta küçük düşürüyordu.” (Adıvar, 2007a:122).

Ahlak ve İdeal: “Enver Paşa’nın daha sonraları Panislamizm idealinin bir sembolü olması bu tarihte başlar.” (Adıvar, 2007a:212).

Eğitim ve Sanat: Yazarın eğitim ve sanata verdiği önemi şu cümlelerden de anlayabiliriz: “Salih Zeki Bey benden Dar-ül Muallimat’ı (Kız öğretmen okulu) gezmemi, tetkik etmemi, ne gibi değişmeler lazım geldiğine dair bir rapor hazırlamamı rica etti.” (Adıvar, 2007a:208).

“...yeni bir ilmi görüşle, yaşayan bir Garb diline modern tedrisata ve tedris usulüne ihtiyaç vardı.” (Adıvar, 2007a:209).

“O günlerde İttihat ve Terakki’nin en büyük Şeyhülislam’ı Hayri Efendi, Evkaf mekteplerinde çok esaslı ve ciddi reformlar yapmaya başlamıştı. O günün medreseleri kız erkek karışık iptidaileri hulasa hepsi geri ve skolastik zihniyetin tesiri altında idiler. Hayri Efendi kökünden ıslaha karar vermişti.” (Adıvar, 2007a:238).

“... bunların modern işlemesi için evvela on iki tanesini birleştirerek mektep denilecek bir vasıfta ve merkezi bir semtte bir tek binaya aldılar. Bunlardan biri erkek diğeri kızlar içindi. Başlarına oldukça ileri görüşlü bir zat getirdiler.” (Adıvar, 2007a:239).

“Komitas benim evime de gelir, saatlerce çalar söylerdi. Bu ziyaretler Ermeniler ile Türklerin birbirini boğazladıkları zamanlarda dahi devam etti.” (Adıvar, 2007a:254).

Batıl İnanışla Savaş: “Uşak yolda bize serviler hakkında garip şeyler anlatıyordu. “Onlar gündüz ağaca benzerler ama geceleri yeşil sarılarıyla bahçelerde süprüntülüklerde dolaşırlar. Servi dipleri tekin değildir. Oralarda oynanmaz.” diyordu. Geceleri uyumadan evvel servilerin yeşil sarıklı alayını görür gibi olur o garip uğultularını işitir, sırtım ürperir ellerim sırsıklam olurdu.” (Adıvar, 2007a:48).

“...bir taraftan babam o zamanın meşhur Alman doktoru Mülich’i getirmiş ve Ariziye Hanım gibi tedavisi cine, periye dayanan batıl hareketler aleyhinde söylenmiş durmuştu.” (Adıvar, 2007a:50).

“Ariziye Hanım insanların istikbalini keşfeden tabiatüstü kudretine ilk çocuğunu doğurduğu zaman erişmişti. O günlerde her loğusanın kırk gün müddetle perilerin eline düşmek tehlikesine maruz kaldığına inanılırdı.” (Adıvar, 2007a:55).

“Perileri kaçırmak için her akşam çörek otu üzerlik tütsüsü verilirdi.” (Adıvar, 2007a:56).

“Genç perilerin hastayı bırakmak için istedikleri hastaların içtimali vaziyetlerine göre, horozdan kırmızı loğusa şekerinden başlayarak kuzuya veya altınlara kadar yükselirdi.” (Adıvar, 2007a:57).

“Ahmed Ağa bütün mektep kitaplarındaki resimlerin gözlerini çıkarır yazılarını bozardı. Yerli destanlardaki resimlere neden aynı şeyi yapmadığını sorduğumda “Onlar insanlara benzemiyorlar ki, bir kere bunlara baki Allah yarattığı insanların aynıları nerede ise konuşacaklar, bu gibi olmaz” derdi.” (Adıvar, 2007a:122).

Yanlış Batılılaşma: “İngilizlerin terbiye usullerini, çocuklarına giydirdikleri esvapları, verdikleri gıdayı kızına tatbik etmek istiyordu. Çoraplarından, pabuçlarından, mendillerinden, hulasa her şeyinden o mesuldü. Yalnız şapka giydirmek o günler için mümkün olmadığından çocuğu yazın başı açık gezdiriyor, kışın da kalpak giydirdiyordu.” (Adıvar, 2007a:41).

“Ellerinde horoz şekerleri renk renk ve şekilde çeşitli şekerlemeler yer dururlardı. Hâlbuki küçük kıza et ve sebzedden başka az miktarda yemiş verilirdi.” (Adıvar, 2007a:42).

Evlilik Hayatı (çok eşlilik, görücü usulü, yaş farkı, boşanma): Halide Edip en güçlü kadın yazarlarımızdandır, bu değer kadın gözüyle eserlerinde yer almıştır.

“Havva Hanım’ın İstanbul’daki evi, kocasının ikinci defa evlenmesinden sonra büyük yangınlardan birinde yanmış ve kocası iflas etmişti. Havva Hanım ortağın kıskanmış mı bundan hiç bahsetmez fakat bu iradeli kadının kocasının evinden çekilmesi bu yıkımın başlıca amili olmuştu. Kocasına başına gelenlerin sebebinin Havva Hanım’a yaptığı muameleden ileri geldiğini itiraf etmiş ve hakkını helal etmesi için ona yalvarmıştı.” (Adıvar, 2007a:55).

“Görücüye çıkabilecek esvabı olmadığı için, pek de ufak tefek olan üvey annemizin bir entarisini giydirdiler. O devirde görücüye çıkacak yaştaki kızlara ayrıca uzun eteklik usulü entariler hazırlanırdı.” (Adıvar, 2007a:109).

“Bir gün üvey annem Beşiktaş’ta bir dosta gece yatısına misafirlğe gitti. Ve babam nasıl oldu bilmiyorum Teyze ile evlendi. Bu Teyze’nin evden gitme ihtimalini ortadan kaldırmış olmasına rağmen beni sevindirmiyordu. Evdeki rahatsızlık bana da etki etti. O zaman sezmiştim, felaket ve acı tıpkı muvaffakiyet ve büyük şöhret kadar belki de daha fazla bir insana etrafındakilerin alakasını çektiriyor. Bir kadının kocası hariçte başka bir kadınla münasebette bulunursa tabii ıstırap verir. Fakat evine başka bir kadının ortak olarak gelmesi onu bir maznun vaziyetine sokuyordu.” (Adıvar, 2007a:118).

“...bilmelidirler ki kadın veya erkek her ferдин kalbinde inkâr edilemeyecek ve birçok şekillere giren kıskançlık diye bir realite vardı.” (Adıvar, 2007a:120).

“...iki kadınlı bir aile sistemini tabii görmek mümkün değildi. Bir kadın her zaman kocasının dışardaki münasebetlerine tahammül edebilecek bir vaziyette olsa dahi kendi evini başkası ile paylaşması mümkün değildir. Çin yazılarında bunu ifade edebilecek olan iki sembol vardır: Açıkta iki kadın sulh sembolüdür, dam altında iki kadın harp sembolüdür.” (Adıvar, 2007a:120).

“Yusuf enişte iç güveysi olarak eve girdi...” (Adıvar, 2007a: 133).

“...ona ne kadar acıdığımı tarif edemem. Poligami (çokeşlilik) denilen şeyin nasıl bir felaket olduğunu o geceki kadar hissetmiş değildim. O zamana kadar daha fazla teyzenin yüzüne yansıyan ıstırapı görürdüm. Her halde bir kadının kocasının metresine karşı duyduğu kıskançlık, ortağına karşı duyduğundan bambaşka bir şeydir.” (Adıvar, 2007a:120).

“Poligami denilen aile huzurunun düşmanı olan şey burada da içimizi kemirdi durdu. Evin bir yarısını teyze ve Haminne öteki yarısını abla ve ailesi işgal ediyordu. Benim odalarım iki bölümün arasında bir koridora açılan odalardı. Her iki tarafa da gidiyordum. Fakat hiçbir taraf beni kendine mal edemiyordu.” (Adıvar, 2007a:142).

“Salih Zeki Bey ikinci defa evlenmeye karar vermişti. Taaddüdi zevcat aleyhine hiçbir zaman değişmeyen ve taassup derecesini bulan bir kanaatim vardı.” (Adıvar, 2007a:213).

Kadının Toplumdaki Yeri: Her zaman kadın erkek eşitliğini savunan yazar eserinde bu değere şu şekilde yer vermiştir: “Haminne yalnız okumakla kalmaz hem hikâye hem de şiir yazar. Her halde kültür itibarıyla sadece kendi çağdaşları hanımların değil kocasının da çok fevkindedir.” (Adıvar, 2007a:36).

“En kuvvetli muhalefet yeni rejimin kadın hakkında koyu muhafazakârları memnun etmeyen ileri adımları olmuştur. Bu arada ben de şahsen sık sık yazı yazdığım için mektuplarla hücumlara maruz kalıyordum. Bu imzasız mektuplar hep kadınların cemiyette bir mevki almalarına ve fikir sahibi olmalarına karşı şiddetle itiraz ediyor ve bunu dinimize mugayir add ediyordu.” (Adıvar, 2007a:180).

“1910 yılının sonunda mektepteki derslerime başlamış, hararetim ve öksürüğüm kesilmiş, bunlardan başka konferanslar vermeye başlamıştım.”(kadının eğitimdeki yeri) (Adıvar, 2007a:215).

“Yusuf Akçura’nın daima Türk kadını ve çocukları için büyük hülyaları vardı.” (Adıvar, 2007a:217).

Birlik ve Beraberlik: “Ahmet Ağa ve Nevres Bacı, onlar kadar birbirine düşkün, birbirine uygun bir çift daha görmedim.” (Adıvar, 2007a:71).

“Sokaklar kalabalık bir ateşböceği kafilesi halinde hareket ediyor ve minarelerden Allahuekber nidaları havaya yayılıyordu.” (Adıvar, 2007a:73).

Yazarın Ramazan ayından bahsederken sık sık vurguladığı konu olan birlik ve beraberlik konusu bu konuya verdiği önemi göstermektedir.

Yurt ve Millet Sevgisi ile İlgili Değerler

Hak ve Hukuk: “Zulüm, işkence ve korku ifade eden bir rejim devrilmiş yerine hürriyet, saadet ve emniyet ifade eden bir rejim gelmişti.” (Adıvar, 2007a:177).

“Tedris terazisinde hocanın otoritesi mutlakiyete ve talebeye hiçbir hak vermemek şeklinde kaçarsa genç nesilleri istibdada alıştıran bir sistem yaratılırdı.” (Adıvar, 2007a:237).

“Hakkı Paşa sadrazam olarak iktidara geldi. Milletler hukukunun en kudretli âlimi ve hocası olan bu adama karşı her fert hakiki bir itimat beslerdi. Geniş manada İslamiyet’in temelini teşkil eden adalet ve merhamet mefhumunu “adil ve ihsan” vecizesi ile kabinesine mal etmiştir.” (Adıvar, 2007a)

“Talat Paşa o günlerde hep ‘Biz ihtilalci olarak kudreti ele aldık, fakat artık memlekete kanunu hâkim kılmak zamanı gelmiştir.’ der dururdu.” (Adıvar, 2007a:238).

Onur: “Hamidiye’nin Boğaz’ı gözetleyen Yunan Donanması’nı atlatmasını bir mucize kabul etmek tabii idi. Bundan sonra Yunan filosu peşinde iken yine de Hamidiye Yunan adalarını bombardıman ediyor, Yunan nakliye gemilerini batırıyordu. Fakat batırdığı nakliye gemilerinin tayfalarını kurtarıyor ve her türlü tehlikeyi göze alarak Yunan sahillerine bırakıyordu. Teknikte ve cesaretle olduğu kadar insani ve medeni bahriye ananelerinde başta gelen ve ne kadar iftihar etsek yeri olan bir deniz harbidir.” (Adıvar, 2007a:231).

Millet ve Vatan Sevgisi: “Mahmure Abla’ya ‘Sen de bizimle gel Kürdistan kraliçesi olursun.’ demiş, fakat ablam fena halde hiddetlenerek ‘Ben bu bayrağın altında doğmuş bir Türk kadınıyım. Burada yaşadım burada öleceğim’ demişti.” (Adıvar, 2007a:148).

“Bu afetin başladığı günden beri ilk defa olarak milletim için hıçkırığa ağlamaya başladım.” (Adıvar, 2007a:190).

“Dili Türkçe, dini Müslüman ve kendisi Türk’üm diyen kim olursa olsun, hatta bir zenci bile, bana ırkı Türk olan Hristiyan Macar’dan daha yakındır.” (Adıvar, 2007a:260).

“Atina’da tahsilini yapıp döndükten sonra kilisede Rumca vaaz vermeye başlayınca bütün cemaat bir ağızdan “Babanın dilini söyle!” diye haykırmışlardı.” (Adıvar, 2007a:256).

“...bir yabancı ordusunun bu diyara girmesi ihtimali kalbimde öyle bir acı uyandırdı ki yüz üstü yatıp taşları öpmek isterdim. Beni bu yerden hiçbir yabancı kuvvet ve tehlike ayıramazdı.” (Adıvar, 2007a:227).

“Milletime ve memleketime herhangi bir vaziyet içinde kalbimdeki muhabbetin hakiki mahiyetini o günlerde anladım.” (Adıvar, 2007a:226).

İrk Ayrımı Yapmama: “İnsanların kendilerinden olmayanları ahrette veya dünyada neden cehenneme göndermek istediklerini öğrenmiş değilim.” (Adıvar, 2007a:128).

“Milliyetçilik ölçüsünü kaçırdığı zaman yer yer insanları birbirini boğazlamaya yeryüzünü bir salhaneye döndürdüklerini gördüm.” (Adıvar, 2007a)

Dinî Manevi Değerler:

“...gözleri ateş saçan vaiz her insanı ebedi bir cehennem ateşine mahkûm ediyor ve yeryüzünde cenneti hak edebilecek kimse yokmuş gibi konuşuyordu. Her halde dünyada da ahirette de sonsuz ve çeşitli azaplara mahkûm ve maruz olduğunu kalabalığın kafasına yerleştirmek istiyordu. Uzun ve bol siyah cübbesinin içinde kolları bu karanlık istikbali gösteren hareketlerle inip kalkıyor sesi bir yanardağ alevi gibi etrafa korku saçıyordu. Ben korktum sürünerek bacının yanına gittim çarşafının içine saklandım. O anda din bana müphem ve korkunç bir şey gibi görünüyordu.” (Adıvar, 2007a:73).

Yazar yaşadığı bu olayı eserlerinde sıklıkla kullanmıştır. Sinekli Bakkal romanındaki İlhami Efendi burada bahsedilen imamın aynısıdır. Dini bu gibi yollarla korkutarak anlatan kimselerin insanları dinden soğutacağını düşünmektedir.

Duanın Gücüne İnanma: “Hastalandığımda yeşil sarıklı bir hoca gelir yüzüme okur başıma üflerdi.” (Adıvar, 2007a:50).

“Haminne her akşam yatağa yatmadan bana Kul euzüleri okutuyordu. Esasen kendimi bildim bileli yatağa yatmadan, yattım sağıma döndüm soluma sığındım Süphan’ıma hep bu melekler şahit olsun dine imanına cümlesini tekrar etmeyi öğrenmiştim.” (Adıvar, 2007a: 118).

“Geceleri bilhassa yatsıdan sonra seccadede oturur, çocuk dilimle içimde ukde olan meseleler hakkında Allah’la konuşur dururdum.” (Adıvar, 2007a:128).

Dini Emirleri Yerine Getirme: “Haminne namazını muntazam kılar, oruç tutar fakat dini gösteriş hiç yapmaz.” (Adıvar, 2007a:19).

“Mütemadi bir ışıltı bu insan kütlesinin kalktığını eğildiğini alınlarının secdeye kapandığını görüyor ve işitiyorsunuz.” (Adıvar, 2007a:74).

“Sırat Köprüsü’nden nasıl geçeceksin? Her ölen o kıldan ince kılıçtan keskin köprüünün üstünden ancak bu kesilen koyunun sırtında geçer, öbür tarafında bizi bekler.” (Adıvar, 2007a:93).

“Sütüne elimi sıkıca yakaladı ve beni camiye götürdü. Sokaklar yüzü peçeli gençler, rengârenk çarşafli kadınlar, ellerinde teşbih çeken erkeklerle dolu idi.” (Adıvar, 2007a:71).

“Şükrü Efendi gibi bir hocadan İslamiyet’i öğrenmek bana dinimiz hakkında sarıh fikirler veriyordu. Beş vakit namazımı kılıyordum. Perşembe ve pazartesi yüksek sesle ölülerin ruhuna Yasin okurken benden başka kimse bulunmayan üst katın sofasına ve odalarına aks eden sesimde adeta geçmiş günleri çağıran garip bir mana vardı...” (Adıvar, 2007a:127).

Dinlere Saygı: “...önünde kandil yanan bir Meryem Ana resmi dururdu. Mahmure abla bazen küçük kızın kulağına “Bu gavurluk, bu günah, bu kandili söndürmeli.” diye fısıldardı. Fakat küçük kız insanları birbirinden ayıran din, dil, ırk farkları hâkim olan ve insanları birbirini boğazlamaya sevk eden yola henüz ayak basmamıştı. Onun dünyasının şevki ve saadeti insanlar arasında kalbi kalbe ulaştırıran tabii yol idi.” (Adıvar, 2007a:44).

“Hristiyanlar hatta Müslümanlardan daha fazla başka dine mensup olanları Allah’ın rahmetinden ve inayetinden uzak telakki ediyorlardı. Hâlbuki bu düşünce Hazreti İsa’nın İncil’de okuduğum bütün insanıyeti muhabbetle içine alan ruhundan çok uzaktı.” (Adıvar, 2007a:151).

SİNEKLİ BAKKAL” ADLI ESERDE BULUNAN DEĞERLER

Bireylerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar

Yaşama Sevinci: “Sinekli Bakkal Sokağı’nda daima bir ahret havası yaratmak isteyen imam, insanların günah temayüllerinin karşı-

sında kendini aciz buldu. Mahalle halkı neşeli, gürültülü, bidüziye Allah yolundan şeytan yoluna kayan insanlardı. Fakat meyus olacak hilkatte değildi.” (Adıvar, 2007b:16).

“Sabiha Hanım’ın kahkahası daimi, neşesi mikrop gibi yakınlara geçer.” (Adıvar, 2007b:35).

“Üçlerin dükkân hayatı, ertesi olmayan bir bayrama benziyordu. Onlara göre kırık kaldırımlı, pis kokulu, karanlık Sinekli Bakkal, yalnız neşe ile gümbür gümbür atan canlı bir kâinatın ruhu, merkezi oluvermişti.” (Adıvar, 2007b:109).

Doğruluk-Dürüstlük: “...çünkü devlet demek padişah demekti, o liyakatli bendesini dilediği gibi mükâfatlandırır. Rüşvet bir hıyanetti, milletin cebinden çalınırdı. Ona bu aralık rüşvet teklif edenler ömürlerinin sonuna kadar nadim oldular.” (Adıvar, 2007b:148).

Çalışkanlık: “Rabia’nın ilk tahsilini kendi eline aldı. Derhal bambaşka olduğunu anladı. Namaz surelerini bu kadar hızlı ezberleyen bir hafıza henüz görmemişti.” (Adıvar, 2007b:32).

“İmam’ın tef meselesinde Rabia’nın tarafını tutması çocuğu musiki derslerinde serbest bıraktı. Ve çocuk teftin sonra ud, kanun hemen alaturka sazlarının hepsini Vehbi Dede’yi hayran bırakan bir süratle, kabiliyetle öğrendi.” (Adıvar, 2007b:77).

“Bugün Ayasofya’da, cumartesi günleri Fatih’te, Perşembe günleri Valide Camii’de, başka günler Sinekli Bakkal mescidinde avuç avuç para kazanıyor.” (Adıvar, 2007b:114).

“Bugünkü Rabia çok çabuk hareket eden bir Rabia, eski zamanlarda bile çevikliğine, becerikliliğine rağmen biraz yavaştı. Ona Peregini, andante derdi. Şimdi presto demek lazım. (Adıvar, 2007b:271).

“Kızın geceleri tahammül edemeyecek kadar fena geçiyordu. Derslerinden dönerken Babıali’ye yahut Beyazıt sahaflarına uğruyor, koltuğunda bir alay kitap eve geliyordu. Artık gece yarılarna kadar odasında gaz yanyordu.” (Adıvar, 2007b:319).

“Çok idareli çok mütevazı bir hayat geçiriyorlardı. Hatta evinin sebzesini kendi bahçesinde yetiştiriyor. Dürnev Hanım o alafranga, şımarık kadın yemek pişiriyor, çamaşır yıkıyor.” (Adıvar, 2007b:340).

Yardımseverlik-Sevgi-Acma: “Hayır sahibi bir kadın, merhametli ve atıfetli, sağ elinin verdiği sol eli duymaz. Bu Selim Paşa’nın karısı Sabiha Hanım’ın bir cepheden görünüşü...” (Adıvar, 2007b:35).

“Dün Paşa kâhyasını yolladı, aylık bağlatmak istedi. Bizim kız kabul etmedi.” (Adıvar, 2007b:246).

“Efendi’nin gözleri dolmuştu fakat kendisi gözlerine yaş getiren bu teessürden memnun. Kuru ekmekten başka yiyecek bulamayanlar

bir buçuk odaya dolup yatan bütün bir aile, bunlarda orjinalite buluyordu.” (Adıvar, 2007b:303).

“Ben size ayda beş yüz kuruş tahsis edeceğim. Ne de olsa karımın büyükbabasısınız. Sefalet çektiğinizi istemem” (Adıvar, 2007b: 368).

“...bütün bunlara sarf edilen para hesap edilmiş, Sinekli Bakkal heyet-i ihtiyarisine mahalle fukarasına kışın kömür, odun alınmak için verilmişti.” (Adıvar, 2007b:409).

Fedakârlık: “Doktor sükûn tavsiye etti sokaktakiler hemen sustu. Çocuklar topaçlarını, toplarını aldılar öteki mahalleye geçtiler.” (Adıvar, 2007b:110).

“Ramazanlarda ben ders vermem. Konağa da pek gitmem. Rabia Hanım için bir istisna yapmak istiyorum. Çünkü ben otuz senedir bu kadar istidatlı bir talebeye tesadüf etmedim.” (Adıvar, 2007b:114).

“Sen artık dükkândan çekilsen nasıl olur abla?” “Olamaz. Tefik’in hiç alışverişle alakası yok, Rakım mal almaya müşteriye mal götürmeye mecbur olduğu zaman dükkâna kim bakacak?” (Adıvar, 2007b:148).

“Rabia, Rabia, dinin, dinim. İsteddiğin yerde istediğin gibi yaşamaya razıyım. Beni kabul eder misin?” (Adıvar, 2007b:326).

“Tevfik Hilmi Bey’i çok sever. Sevmek ne demek sevdiği için ceza görmeyi göze almak demektir.” (Adıvar, 2007b:391).

“Esasen kendi muvaffak olamayıp da kızı ikna için Dede’ye müracaat, fena halde izzet-i nefsinin kırmıştı. Bununla beraber karısının selameti için bu fedakârlığa katlanmıştı.” (Adıvar, 2007b:16).

“İhtiyar sütninenin yalıdan çıkması öyle bir mesele idi ki Rabia’dan başka kimse için bunu yapmazdı.” (Adıvar, 2007b:453).

Tevfik’in Hilmi Bey için casusluk yapması fakat ceza alacağını bile bile bunu itiraf etmemesi de bir fedakârlık örneğidir.

İrade: “Selim Paşa’da da Bilal’de de kızın vakarı, iradesi derin bir hürmet uyandırdı.” (Adıvar, 2007b:342).

Azim-Sabır: “Rabia’ya gelince o, hayatında açılan yeni yolda eski azmiyle eski muvaffakiyetiyle yürümeye karar vermişti.” (Adıvar, 2007b:264).

“Dut yaprağı sabırla atlas olur. Ah bir Tefik’e kavuşacağımız gün gelse amcacığım.” (Adıvar, 2007b:398).

Gösterişten Kaçınma: “Nerede Selim Paşa’nın sadeliğe, genişliğe, ışığa istinat eden dürüş zevkli evi, Hatta Zati Bey’in eski Türk odası diye özenip bezenip döşediği oda bile antikacı Hayım’ın dükkânının bir köşesine benziyor.” (Adıvar, 2007b:188).

“Bir musiki-şinasın kulakları acemi bir orkestranın yaptığı falso-
lardan nasıl muazzap olursa, Tevfik’in dürüst, yerli zevki de bu özenti
insan ve eşya ahengindeki falsolardan öyle ıstırap duydu.” (Adıvar,
2007b:188).

Aşırı İstekten Kaçınma: “İşte zulüm ve cebir ne kadar usulü
dairende olursa olsun, ne kadar bir kudret alameti gibi görünürse gö-
rünsün Rabia’ya bir nevi külhanbeylik gibi geliyordu.” (Adıvar,
2007b:188).

“Osman ona elmas almak, ipek kumaşlar almak için çıldırıyordu.
Fakat cesareti yoktu. Yüzcürlüğü diye getirdiği zümrüt küpeleri bile
konsolun gözüne kilitlemişti.” (Adıvar, 2007b:356).

“Rabia’nın kazançları gene İmam’a verilsin, Efendim! Ben kı-
zıma bakarım.” (Adıvar, 2007b: 107).

“Nejad Efendi’nin bu kadar çocukça merakları yoktur. Fakat o
da babası gibi saray entrikalarına hiç karışmaz. Hiç haris değildir.”
(Adıvar, 2007b:295).

“Parasından pulundan bana ne, ben onun ne asaletinde ne serve-
tindeyim. Beni isteyen, benimle benim gibi yaşar.” (Adıvar,
2007b:333).

Tevazu: “Karşısında Tevfik’e yer gösterdi. Devlet umuruyla
meşgul bir büyük adamın Tevfik gibi bir pespaye ile konuşmasındaki
tenezzülün ne kadar ulvi ne kadar alicenap bir hareket olduğunu olanca
kuvvetiyle ihsas etti.” (Adıvar, 2007b:189).

“Rabia bilhassa Peregrini’ye karşı her zaman o kadar mütevazı
davranırdı ki.” (Adıvar, 2007b:305).

“Bu Mevlid’den biraz korkuyorum. Şimdiye kadar marifetimizi
hep mukabele okumada gösterdik.” “Korkmayın bu şehirde sizin sesi-
nize ve üslubunuza çıkışacak ne ses ne de sanatkâr var.” (Adıvar,
2007b:273).

“Hanımefendi’nin eski halayığının efendi karısı olarak konakta
tekrar görünüşü tabii konak halkında büyük bir heyecan tevhit etti. Fakat
o eski kapı yoldaşlarına çok kibirsiz ve tatlı davrandı.” (Adıvar,
2007b:344).

“Uzak yerdeki derslerine gitmek için çok zahmet çekiyor. Ve
Köprü’den tuttuğu arabadan iki sokak geride inip Sinekli Bakkal’a yaya
geliyordu. Oraya araba ile gelmeye cesareti yoktu. Sinekli Bakkal
efkârı umumiyesi buna müsait değildi. Kendilerinden servet seviyesi
nisbetsiz suretle fazla görünen kim olursa olsun mahallenin hususiyet-
tine giremez. İçlerinden pek çoğu ömürlerinde arabaya binmemiş
adamlardı.” (Adıvar, 2007b:372).

Şefkat: “Her ev, sıra ile bir yemek pişirip Rabia’ya götürüyor hiç olmazsa bir çorbacık pişiremeyecek bu büyük dramın haricinde kalacak kadar kimse fakir değildi. Öyle bir dram ki hepsinin şefkat, iyilik rolü oynamasını icap ettiriyor ve herkes rolünü büyük bir sadelik içinde yapıyordu.” (Adıvar, 2007b:175).

“Zavallı bir çocuğa teselli vermek isteyen zavallı bir ses! Çarpık çurpuk bir cücenin sesi! Rabia onu hiç unutmadı çünkü o büyük odada dizilip duran uzun boylu erkeklerin geniş göğüslerinin içleri Rabia’ya bomboş geldi. Onların arasında Rakım bir köstebeğe benziyordu. Fakat yalnız onun göğsünün içinde yatan bir insan kalbi vardı.” (Adıvar, 2007b:219).

“...fakat bir de vazifesiyle analık hissi karşı karşıya gelsin, değil idare ettiği devleti kâinatın bütün devletlerini eliyle yıkar.” (Adıvar, 2007b:229).

“Hiçbir kadın Osman’a Rabia’nın dikkatiyle itinasıyla bakmamıştı. Eğer kız onu seviyorsa bu sevgide en hâkim cephe şefkat cephesi idi.” (Adıvar, 2007b:353).

“Şimdi Rabia’nın bu dost ve müşfik tavrı kadının hasta, yıpranmış kalbine doktorların ilacından fazla sükûn verdi.” (Adıvar, 2007b:393).

Nezaket-Tatlı Dil: “Çocuğun sevimli yüzü dost gözleri çok defa dürüst olan bu haberleri yumuşatıyor ve konak halkının bazan müteceviz ve küstah cevaplarını Hanımefendi’ye söylemiyordu.” (Adıvar, 2007b:69).

“Padişah zarif adamların sohbetlerinden hazzettiği için onunla ekseri münakaşa eder ve onu umumiyetle nişan, ihsan, mahzûziyet ve selam-ı şahane tebliğine memur ederdi.” (Adıvar, 2007b:196).

“Bahriye Hanım mürebbiyelerle büyütülen kibar kızlara aynı zamanda kendi harsları kendi klasikleri de öğretilen bir devrin mahsulüydü.” (Adıvar, 2007b:283).

“Selim Paşa keyifliydi, mültefiti, gayet iyi konuşuyordu. Osman’a damat bey diye hitap ediyor, evlilik hayatına dair, ölçülü, edepli şakalar nükteler savuruyor zarif hikâyeler söylüyor.” (Adıvar, 2007b:349).

Namus-Şeref: “Rabia bütün bütün çileden çıktı. Kafasına fırlatmak için dükkânda bir şey ararken bir taraftan da bağıriyordu: “Sus köpek, hayvan, def ol, benim senin himayene ihtiyacım mı var? Ben senin gibi köpeklerin haddini bildirmez miyim?” (Adıvar, 2007b:145).

“Eğer Bilal, Rabia Hanım’la eğlendiyse kemiklerini kırarım.” (Adıvar, 2007b:170).

“Eğer içinde bir kötülük olduğuna inansa Bilal’in etlerini kendi eliyle lokma lokma keser, kendi anası bile oğlanı tanıyamaz.” (Adıvar, 2007b:170).

Sevgi: “Sevgi ölçülerinin ne çirkinlik ne de güzellikle alakası vardır. İyilik fenalık ölçülerinin adaletle, mantıkla hiçbir münasebeti yoktur. Sebepsiz sever, sebepsiz nefret eder, sebepsiz iyilik, sebepsiz fenalık eder. Tamamen kendi başına buyruk bir kudret.” (Adıvar, 2007b:255).

Sosyal Hayatla İlgili Değerler

Özgürlük: “Kanarya Hanım’ı gelecek hafta altın kafese koyacaklar artık konağımızda bir daha şarkı söylemeyecek.” (Adıvar, 2007b:70).

“Fakat Rabia’ya şimdiye kadar gündelik bir vaka gibi gelen esaret o dakika çok feci görünüyor. Belki fena muamele edilen esir görmediği için hatta birçok esir kadınların hür kadınlardan fazla mevki tuttukları için esareti fena bir şey telakki etmemişti. Hilmi’nin odasında esaret aleyhine felsefe yapılırken kulak bile vermezdi.” (Adıvar, 2007b:455).

Adalet: “Bana her şeyi söyle! Seni bu kıyafetle Fransız postasına kim yolladı? Kendi oğlum olsa cezasını veririm.” (Adıvar, 2007b:210).

İnsan Sevgisi: “Yaşı ve içtimai mevkii uysun uymasın her hoşuna giden insanla dosttur. Dostları vakitli vakitsiz konağa gelir ve Hanımefendi’nin odasına dalarlar.” (Adıvar, 2007b:35).

“Meyhaneler sakini ol iç, mihrapları yak, Kâbe’yi ateşe ver fakat ey insan ben-i nev’ini incitme” (Adıvar, 2007b:87).

“Cana kıymak, eziyet etmek bunlar istikrah ettiği şeylerdi.” (Adıvar, 2007b:168).

“İnsanlara kardeşlik, iyilik yapmak için gökten inmiş bir hali vardı.” (Adıvar, 2007b:194).

“Bütün dünyanın gökleri bir araya gelse Rabia’yı onun çarpık çarpuk cüce vücudundaki yüreği kadar sevemez.” (Adıvar, 2007b:248).

“Sevmeyi sevilen her şeye tek başına tesahüp gibi telakki etmek ne vahşi bir şeydi.” (Adıvar, 2007b:310).

“Kaç kişi onun dostluğuna vefasına muhtaçtı. O tevekkeli sinekli bakkalda doğmamıştı.” (Adıvar, 2007b:397).

Aile Sevgisi: “Kızın gözlerinden damla damla yaşlar akıyordu. İmam partiyi kaybediyordu yutkundu. “Kızın kazancına göz dikti de aklını çeldi, bunca senedir evladını bir kere aradı sordu mu?” Tevfik ilk defa ağzını açtı “Rabia’nın kazançları gene imama verilsin. Ben kızıma bakarım.” (Adıvar, 2007b:107).

“Tevfik çocuğun kuru bir çöl zannettiği hayatta gördüğü ilk vaha tatmin edilmemiş emellerini şahsında toplayan biricik insan. Mahkûm olduğu ana şefkatini, beraber oynamak istediği muhayyel arkadaşın tuhafliklarını onda bulmuş. Belki onun için babasının hizmetlerini o kadar itina ile görüyor.” (Adıvar, 2007b:121).

“Bu kız yalnız sevgilisi, karısı değil. Hayatı onun anladığı gibi anlayın ezeli eşi.” (Adıvar, 2007b:458).

Bilgisizlikle Savaş: “Dünyada bir tek doğru, bir tek eğri vardır. Benim inandığım şeyler doğru onların inandıkları batıldır. Anladın mı yoksa sende mi o soytarının arkasına gizlenen sefillerdensin?” (Adıvar, 2007b:226).

“Aman mahalleliyi bize güldürecek kadar alafranga olmasın Osman.” “Neden bu kadar mutaassıpsın Rabia alafranga denince kendinden geçiyorsun.” (Adıvar, 2007b:433).

“Yarın değil öbür gün gelir, Rabia ile konuşurum. Belki çocuk düşürmeyi günah telakki ediyor da onun için çekiniyor.” (Adıvar, 2007b:444).

Ahlak ve İdeal: “Bence imam bizim memleketimiz için Dede’den daha az zararlıdır. Derviş’in felsefesindeki uyuşturucu uyutucu zehir imamın cennet cehennem masallarından daha çok tehlikeli. İmam sadece batıl itikatların doğurduğu bir sürü masalı tekrar ediyor, dede iyilik, kötülük arasındaki farkı kaldırıyor. İyiyi fenayı tablolarında boya diye kullanan sanatkar bir Allah mefhumu çıkarıyor. Bunun mantığı neticesi ne oluyor bilir misiniz? Bu itikat insanları zulme ve zalimlere karşı müsamahakâr, lakayt yapar. Mesela bizim Kızıl Sultan’ın hareketlerinin hepsini Allah isteyerek yaptırıyor, diye ahaliye bir itikat gelse... Bu istibdat rejimini devirmek için arkamızda kaç adam buluruz? (Adıvar, 2007b:89).

“Fransız ihtilali kim bilir ferdlerin hayatını nasıl hercümerç eden bir zulüm ve ceberrut havası içinde geçmişti.” (Adıvar, 2007b:225).

“Aşk ahlakı kim bilir belki istikbalde insan müesseselerinin nazımını o olur.” (Adıvar, 2007b:230).

Batıl İnanışla Savaş: “Allah zavallı bir çingenenin namazını ne yapsın. Eğer insanın Allah’tan bir dileği olursa evliyalar ne güne duruyor? Türbelere kandiller yakmıyor mu? Pencerele bez parçası bağlamıyor mu? Namaz kılmak, dua etmek Allah’tan bir şey istemek değil mi? Evliyalar dirilerin dileklerini Allah’a anlatmakla mükelleftirler. Buna mukabil diriler onlara kurban kesiyor, türbelerin ışığını temin ediyor” (Adıvar, 2007b:266).

“Penbe’nin bir isteği olunca bakıcılar, büyücüler vasıtasıyla, perilere, cinlere başvururdu.” (Adıvar, 2007b:462).

“Çingene için her rüya bilhassa vakti yakın gebe kadın rüyası mutlak bir mana ifade eder. Mutlak çıkar.” (Adıvar, 2007b:464).

Yanlış Batılılaşma: “Ben olsam derhal Peregrini’yi hoca olarak tutardım. İki senede o ses bir mucize haline gelir. Kim bilir belki de Avrupa sahnelerine çıkacak bir “primadonna” olur. Fakat yapılamaz ki... bu geri kafamız...” Yumuşak gözleri primadonnaları sahnelerde şarkı söyleyen bir medeniyetin erişilmez hülyasının hasretiyle sulandı.” (Adıvar, 2007b:58).

“Garb’ı Garb yapan musikileri, onlarda hayat var fen var...” (Adıvar, 2007b:61).

“Medeniyetimiz yok ki tahkir edeyim. Ziya Paşa’nın dediği gibi sizin tahkir ettiğiniz küfür diyarı mamureler kâşanelerle dolu, mülk-i İslam baştanbaşa virane” (Adıvar, 2007b:77).

“Avrupa’dan gelen her fikri gökten inme diye telakkiye meyyaldi. Hatta Behire’nin yeni yetişen kızlarını da Türkçe okutmaya lüzum görmemiş Fransız mürebbiyeler elinde yetiştirmişti.” (Adıvar, 2007b:283).

Öğrenme Aşkı: “Arabi, Farsî, Fransızca, musiki vesaire kimse- nin pek de istifade ettiği yok. Rabia Hanım’ı bunlardan istifade ettirsek mi, ne dersiniz?” (Adıvar, 2007b:67).

“Günden güne Vehbi dedenin öğrettiği Kuran okumaktan çok daha başka olan bu musikinin deruni darabanına alışıyor ve benimsiyordu.” (Adıvar, 2007b:76).

Evlilik Hayatı: Emine ve Tefik’in birbirlerini tanımadan evlenmeleri ve evliliklerinde büyük sıkıntılar yaşamaları sadece dış güzelliğe önem vermenin yanlış olduğunu anlatan bir değerdir.

“...bu doğrudan doğruya bir kadının mahremiyetine tecavüzdü. Hangi Müslüman helalini böyle teşhir edebilirdi?” (Adıvar, 2007b:24).

“Kim demiş tavus kuşu gibi aptal aptal döndü dolaştı. Sen bir Çingene Penbe’nin oyununu görsen...” (kıskançlık) (Adıvar, 2007b :73).

“Kendileri türbe penceresi önünden geçer gibi önlerine bakarak yanından geçtikleri bu genç bu afacan hafız nasıl olmuştu da yüzü buruşuk, moruk bir herifle evlenmeye razı olmuştu?” (yaş farkı) (Adıvar, 2007b:343).

“Muhtelif yaştaki muhtelif mizaçtaki ruhların izdivacı mümkün olabilir, fakat yaşları birbirinden çok farklı iki vücudun izdivacı kabil olamaz. Osman böyle düşünüyor, Rabia henüz yirmi bir yaşında kendisi

kırkın ne kadar üstünde. Hâlbuki kızın kalbi Osman'dan daha olgun, dimağı daha selametle düşünüyor. Ve kalbi de dimağı da Osman'ın." (Adıvar, 2007b:360).

"Rabia'ya göre hars, medeniyet, memleket ve ırk farkı bir dinden olanlar için bir hiç. Fakat sınıf farkı... buna o kuduruyordu." (Adıvar, 2007b:417).

Kadın Hakları: "Çok geçmeden Emine'nin elindeki dükkân, Mustafa Efendi günlerinden daha çok işlemeye başladı." (Adıvar, 2007b:22).

"Sadece zevke çocuk doğurmaya mahsus birer alet... hangisine insan diyebiliriz? Zincirleri altın bile olsa kendileri birer esir." (Adıvar, 2007b:63).

"Evlenmek çağına gelmiş kızlara söz atmak, bıyık bükme, hatta tenhada çimdikleme meşru olmakla beraber bir tek delikanlının ona bu şeyleri yapmaya cesareti yoktu. Hafızlığından gelen yarı mukaddes vaziyeti, serbest tavır, bilhassa keskin hazırcevap mütecevaz dili genç, yaşlı her erkeğe kendini saydırıyordu." (Adıvar, 2007b:142).

"Onu dini ve cinsiyeti kadınları himaye etmeye mecbur ediyordu. El kadar bir kızın bir erkek mesuliyeti alması içine dokunuyordu." (Adıvar, 2007b:149).

"Mahallenin Rabia'ya muhabbeti artıkça artıyor. Rabia gebe ve gebe kadınların adeta kudsî bir vaziyet aldıkları bir küçük arka sokakta yaşıyor." (Adıvar, 2007b:429).

Yurt ve Millet Sevgisi ile İlgili Değerler

Hak-Hukuk: "Eski padişahlar devrinde olduğu gibi dilediği ferdi asmak, boğdurmak kudretini haiz bir vezir olmak için ömrünün on senesini fedaya hazır. Fakat bu artık mümkün değildi." (Adıvar, 2007b:187).

Devlet Büyüklerine Saygı: "Onun Padişah'a sadakati sade maddî menfaatlere istinat etmiyor. Onda bir devlet mefhumu vardı ki ona adeta mistik bir heyecanla bağlıydı. Yalnız Padişahla bu devlet mefhumunu ayırmaya kadir değildi." (Adıvar, 2007b:199).

Vatana Millete Bağlılık: "Ferd bir buğday tanesi, hükümet, devlet bir değirmen..." (Adıvar, 2007b:229).

"Dine, devlete hürmet için evladını bile fedaya hazır bir emektar bu muameleye layık mıdır?" (Adıvar, 2007b:230).

Onur: "Osman'a zengin diye varmıyor. Onurunu vakarını, benliğini ancak çalışmak sayesinde muhafaza edebilir." (Adıvar, 2007b:346).

Hürriyet: “Geçen istibdat ve zulüm devrinin mazlumu olan bu kahraman bizleri kurtaran şanlı hürriyet kahramanlarından biri sen ey hürriyet ve adalet aşığı senin huzurunda yemin ediyorum ki hürriyetimizin senedi olan Meşrutiyet’e kim el uzatırsa ben onun bu ellerle gırtlığını sıkar, anasını ağlatır, iki gözünü birden patlatırım.” (Adıvar, 2007b:472).

Dini Manevi Değerler

Allah Sevgisi: “Ona kullarının zaafını anlayan affeden ve seven bir Halik olduğunu söylüyorlardı.” (Adıvar, 2007b:37).

“Bence şeytan, Allah diye kâinatta iki kuvvet yoktur. Hepsi her şey bir tek hakikatin bir tek kudretin görünüşü cüz ve ferdlerden en muazzam güneşlere kadar insandan göze görünmeyen böceklere kadar hep bir tek yaratıcı kudretin eseri.” (Adıvar, 2007b:85).

“Allah karşısında imiş gibi bağıra bağıra Rabia’nın nankörlüğünden, yüzsüzlüğünden Tevfik’in edepsizliğinden kendisinin masumiyetinden şikâyet ediyordu.” (Adıvar, 2007b:129).

“Allahla ferd arasında vasıta lazım değildir. Her ferd ancak kendi arzularıyla Allah’a dâhil olur.” (Adıvar, 2007b:251).

“Senin samedani ülkende korku yok ey rahimlerin rahimi bize, zavallı çocuklarına kendi icat ettiğimiz bu korkunun bin başını ezmek için bir kuvvet ihsan et.” (Adıvar, 2007b:378).

Peygamber Sevgisi: “Mevlidini açıyor bilhassa doğum kısmını dikkatle okuyor. Bunu alelade Mevlid okuyanlar gibi okumayacak sevinçle zaferle gümbür gümbür atan bir üslupla kimsenin okuyamadığı gibi okuyacak.” (Adıvar, 2007b:265).

“Bin üç yüz sene evvel ölen bir Peygamber için ağlıyorlar.” (Adıvar, 2007b:289).

Dini Emirlere Uyma: Sabiha Hanım’ın gelinine kandil gecesi sazlı eğlence yapmasına izin vermemesi: “Sabiha Hanım o gün oruç tutmuş, nafile namazı kılmıştı. (Adıvar, 2007b:51).

Dinlere Saygı: “Bir daha bu mahalleye şapkalı gelmeyeceğim. Ben dini hislere çok hürmet ederim. Ben vaktiyle bir nevi derviştim.” (Adıvar, 2007b:115).

“Dine sövülmez ağabey...” (Adıvar, 2007b:182).

Kadere İman: “Kâinat, Halık ressamın mütemadiyen çizip bozduğu kendisiyle beraber her an baştan yarattığı hayaller ve gölgeler geçidi. Buna inandıktan sonra herhangi hayat fırtınasını sükûnetle seyretmesi lazım gelirdi.” (Adıvar, 2007b:250).

“Peregrini’nin annesinin ölümü ona göklerden gelen bir alamet. Onu seven bir Halik günahattan halas etmek için bu ölümü vaktinde yapmıştı.” (Adıvar, 2007b:319).

Dua: “Rabia dizlerinin üstünde elleri açık yüzü yandan bıçak gibi keskin çizgileri ile nasıl bir dilek ateşi ile yanyor? Nasıl işte vazifemi yaptım sen de istediğimi ver der gibi uzun uzun dua ediyor. Avuçları hep açık gökten inecek inayeti kapmak için.” (Adıvar, 2007b:267).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Halide Edip Adıvar’ın “Mor Salkımlı Ev” ve “Sinekli Bakkal” adlı eserlerinde işlenen değerler ve bu eserlerin biçim-içerik özellikleri üzerine bir araştırma yapılmıştır. Mor Salkımlı Ev biçim ve içerik özellikleri ile anı türüne, Sinekli Bakkal ise roman türüne girmektedir.

Eserlerin dili açık ve anlaşılırdır, bunun yanında yazar sık sık uzun cümlelere yer vermiştir. Halide Edip’in oluşturmak istediği ideal toplumu eserlerine yansıttığını göz önüne alacak olursak eserlerin çok geniş bir hedef kitlesi olduğunu söylemek mümkündür. “Mor Salkımlı Ev” ve “Sinekli Bakkal” Milli Eğitim Bakanlığı’nın ortaöğretim kurumlarında okutulmak üzere tavsiye ettiği 100 temel eser listesinde yer almaktadır. Bu kitle göz önünde bulundurulduğunda, eserlerin genelde seviyeye uygun olduğu söylenebilir. Boyut ve kalınlık olarak hitap ettiği kitleyi sıkmayacak olan eserlerin yazı puntosu da uygun niteliktedir.

Halide Edip’in anılarından oluşan “Mor Salkımlı Ev” adlı kitap yazarın dünya görüşünün nasıl şekillendiğini anlatan, çocukluk yıllarından bu yana zihninde yer etmiş önemli olayları anlattığı yaşadığı dönemin kendisinde bıraktığı izleri okuyucuya aktardığı bir eserdir. Halide Edip’in diğer pek çok eseri gibi yalın ve akıcı bir üsluba sahiptir. Yazarın toplumsal sorunlara yöneldiği “Sinekli Bakkal” adlı romanı ise Türk toplumunun sosyal, dini, kültürel, siyasal alanlardaki sorunlarına ışık tutan bir eser niteliğindedir. İstanbul’un arka mahallelerinden birinde yaşanan olaylar farklı kültürlerden farklı dinlerden ve farklı yaşayış tarzlarından insanların bir araya gelerek nasıl bir toplumu oluşturduklarını ele almaktadır. Olayların süratle ve akıcı bir şekilde gerçekleştiği roman, okuyucusuna milli benlik ve milli kültür değerlerini aşılayabilecek niteliğe sahiptir.

Değer eğitimi öznesinde baktığımızda ise Mor Salkımlı Ev adlı anı kitabında 10 bir bireysel, 15 sosyal, 4 milli, 3 dini değer; Sinekli Bakkal’da ise 16 bireysel, 11 sosyal, 5 milli, 6 dini değer tespit edil-

miştir. Bu iki eser de değerler eğitimi açısından oldukça zengin yapıtlardır. Eserlerde ortak olarak özellikle, bireysel anlamda çalışkanlık, fedakârlık, şefkat; sosyal anlamda, yanlış batılılaşma, evlilik hayatı, kadının toplumdaki yeri ve önemi; milli anlamda, adalet, vatana, millete bağlılık; dini anlamda, Allah ve Peygamber sevgisi, duanın gücüne inanma gibi unsurlar ön plandadır. Yazarın değer verdiği bu konulara bakarak onun hayat görüşü hakkında bazı çıkarımlara varılabilir.

Türk romanını 1908-1920 yılları arasında tek başına temsil eden Halide Edip Batılı bir demokrasi hayranıdır. Aynı zamanda yanlış batılılaşmaya karşıdır. “Milli benliğimizi korumak için Avrupa medeniyetine hızla girmek tek çaredir. Bunu yaparak milliyetçilikten bir şey kaybetmeyiz.” diyen yazarın bu görüşü Balkan Savaşlarında Batı’nın çirkin yüzünü gördüğünde bir nebze olsun değişmiştir. Fakat Halide Edip hiçbir zaman Turancı olmamıştır. Çünkü farklı örf ve yetişme tarzına sahip Rusya’daki Türklerle birleşmeyi imkânsız görmüştür.

Türklerin büyük anası diye bilinen yazar görüş olarak adem-i merkeziyetçi, Türkçü ve İslamcı sentezine yakın bir anlayış benimsemiştir. Bu anlayış Osmanlı içinde Türklüğe ve Türk hâkimiyetine dayanan yeni bir uyanıştır. Onun hayat görüşünü şu sözleriyle de anlayabiliriz: “Aynı ülküyü paylaşanlar çoğalır bir teşkilat kurarlarsa, meşru olarak hükümette söz sahibi olurlarsa o zaman sosyal değişimler mümkündür.”

Halide Edip dini ve milli kültürü almış, Amerikan Kız Koleji’nin ilk Müslüman ve Türk öğrencisi olmuştur. Evden aldığı sağlam kültür, bütün eserlerinde rastladığımız kıyaslamacı zihin yapısını oluşturmuştur. Halide Edip’in hemen tüm eserlerinde millî ve dinî unsurlar geniş yer almaktadır. Öyle ki eserlerinde aydınlar köye açılır, halk müziği dinler, zengin sınıf parayla mutlu olamaz, milli ve dini adetler arama ihtiyacı duyar. “Sinekli Bakkal” romanında da Penegrini’nin yaşadığı değişimler buna örnektir.

Ferdietçi bir yazar olan Edip, ferdin olmadığı yerde cemiyetin bir sürü olduğuna inanır. Toplum içinde kadının rolünü eserlerinde derin olarak işleyen yazar kadının temelden toplumu değiştirici bir rolü olduğuna emindir. “Beşiği sallayan el dünyaya hükmeder.” sözü onun kadına verdiği önemi özetler niteliktedir. Halide Edip’in eserlerinde kadın kahramanlar sosyal çevreye karşı koymasını bilen, şahsiyetlere kendini kabul ettiren kişilerdir. ”Sinekli Bakkal” ın Rabia’sı kişilik özellikleri bakımından Halide Edip’in ideal kadın anlayışına çok yakındır. Öz güveni yüksek, milli ve dini duyguları gelişmiş, değerlerine bağlı, güçlü

bir karakter olan Rabia yazarın oluşturmayı hedeflediği birey özelliklerine sahiptir.

Türk edebiyatının geçiş dönemi olarak nitelendirilen imparatorluktan cumhuriyete geçiş sürecinde yazın dünyasına giren Halide Edip Adıvar, sadece edebiyat tarihimiz açısından değil yakın dönem kültür ve siyaset tarihimiz açısından da önemli bir düşünce ve eylem insanıdır. Edebiyat tarihimize romancılığıyla damgasını vuran yazar eserlerinde daima insanları eğitmeyi amaçlamıştır. Her kesimden insan tarafından rahatlıkla okunup anlaşılacak bir yazardır. Eserlerinde çalışkan, fedakâr, dürüst, yardımsever, sabırlı, mütevazı, namuslu bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiş; özgür, adil, aile bağları kuvvetli, öz benliğini yitirmemiş, öğrenmeye istekli, cinsiyetler arasında ayırım yapmayan, evlilik kurumuna, dini ve milli değerlere önem veren insanların oluşturduğu bir toplum düzeni hayali kurmuştur.

KAYNAKÇA

Ayşe Durakbaşa; **Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007.

Beyhan Uygun Aytemiz; **Halide Edip Adıvar ve Feminist Yazın**, Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara 2001.

Cahit Kavcar; **Edebiyat ve Eğitim**, Ankara, Engin Yayınları, 1.Baskı, Ankara 1999.

Halide Edip Adıvar; **Mor Salkımlı Ev**, Can Yayınlar, 1. Basıki, İstanbul 2007a.

_____ **Sinekli Bakkal**, Can Yayınları, 19. Baskı, İstanbul 2007b.

Hilmi Yücebaşa; **Bütün Cepheleriyle Halide Edip**, İnkılap Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul 1964.

İnci Enginün; **Halide Edip Adıvar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

_____ **Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi**, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007.

_____ **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998.

Mehmet Kaplan; **Kültür ve Dil**, Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1985.

Muzaffer Uyguner; **Halide Edip Adıvar ve Batı Sorunu**, Olaylar-Yansımalar, Türk Dili Dergisi, S. 72, Ankara 1978.

_____ **Halide Edip Adıvar**, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul 1992.

Nazan Güntürkün; **Halide Edip ile Adım Adım**, MEB Yayınları, İstanbul 1988.

Pelin Aslan; **Türk Edebiyatında Fantastik Tür Açısından Farklı Bir Durak: Halide Edip Adivar'ın Bazı Öykülerinde Milliyetçi Tayflar**", Türkoloji Sempozyumu, (20-22 Ekim 2011), Adana 2012.

Veysel Şahin; **Halide Edip Adivar'ın Yeni Turan Romanını Yeniden Anlamlandırma**, Erdem Dergisi. S. 64, Ankara 2013.

_____ **Bilge Kadının Aynadaki Yüzü**, Akçağ Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 2014

_____ **Kurmaca Tekniği Bakımından Halide Edip Adivar'ın "Handan" Romanı**; Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 2, Elazığ 2005.